

KRONIKA

MAGDALENA GRAF*, ROMANA ŁAPA**

UNIwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Konferencja *Człowiek – Język – Prawo*, Poznań, 22–23 października 2020 r.

doi: <http://dx.doi.org/10.31286/JP.101.1.13>

22 i 23 października 2020 roku odbyła się w Poznaniu ogólnopolska konferencja naukowa *Człowiek – Język – Prawo*, otwierająca cykliczne spotkania poświęcone językowi i komunikacji w sferze administracyjno-prawnej. Jej organizatorem był Zakład Gramatyki Współczesnego Języka Polskiego i Onomastyki Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Obrady, które odbyły się w trybie zdalnym, miały charakter plenarny i przebiegały w siedmiu panelach.

Tematem przewodnim tegorocznej edycji uczyniono perspektywę antropologiczną związaną z postrzeganiem człowieka jako podmiotu zajmującego centralne miejsce w zinstytucjonalizowanej przestrzeni społecznej. Wskazując perspektywę antropocentryczną, organizatorzy zaproponowali uczestnikom konferencji jej uwzględnienie w opisie takich zagadnień, jak między innymi: gramatyczne, leksykalne i semantyczne cechy języka prawa, struktura i spójność tekstów prawnych i prawniczych, komunikacyjna specyfika dokumentów prawnych i administracyjnych, specyfika języka prawa w kontekście kulturowym. Zgodnie z zamierzeniem organizatorów konferencja miała stanowić płaszczyznę wymiany doświadczeń przedstawicieli różnych środowisk, nie tylko naukowych, stąd założenie o jej interdyscyplinarnym charakterze. Na zaproszenie odpowiedzieli teoretycy oraz praktycy zajmujący się tekstami prawnymi i urzędowymi; językoznawcy i prawoznawcy z polskich ośrodków uniwersyteckich, a także przedstawiciele sektora administracyjnego, osoby zatrudnione w kancelariach prawnych i sądach. W dwudniowym spotkaniu wzięli udział prelegenci z poznańskiego ośrodka naukowego oraz z Warszawy, Wrocławia, Torunia, Łodzi i Częstochowy.

Podczas konferencji wygłoszono 21 referatów. W szerszym bądź węższym zakresie wkomponowując się w kluczową ideę tegorocznego wydarzenia, zobrazowały one tematyczne i metodologiczne bogactwo zagadnień językowych i komunikacyjno-kulturowych znamienych dla administracyjnej i prawnej sfery komunikacji językowej. Większość wystąpień dotyczyła określonych tekstów prawnych lub administracyjnych – referenci, wychodząc od właściwej dla tych gatunków perspektywy nadawczo-odbiorczej oraz zwracając uwagę na ich ukształtowanie

* m.graf@amu.edu.pl; ORCID: 0000-0002-0540-355X

** romalapa@amu.edu.pl; ORCID: 0000-0001-6862-5048

strukturalne i płaszczyznę tematyczno-znaczeniową, przedmiotem opisu uczynili ich charakterystyczne cechy, przeobrażenia, jakim podlegają, i dostrzegalne w nich zjawiska językowe.

Pierwszą grupę tematyczną stanowiły wystąpienia dotyczące istoty i przydatności koncepcji *plain language*¹ i *legal design*² w redagowaniu przekazów administracyjnych i dokumentów prawnych. Tomasz Piekot, w referacie otwierającym obrady, sięgnął do materiału źródłowego pochodzącego z określonych typów dokumentów, czyli regulaminów i warunków ubezpieczenia, aby przedstawić model prostej polszczyzny i *legal design* jako metody upraszczania języka regulacji. Aleksandra Bieniek i Rafał Lorent, podkreślając, że język prawny jest, zwłaszcza dla odbiorców bez prawniczego wykształcenia, trudny i niezrozumiały, zaproponowali uproszczenie języka komunikacji prawnej z zachowaniem jego cech normokształtnych. Zdaniem prelegentów *legal design* pozwala, dzięki wykorzystaniu zasad *plain language* i wizualizacji, zwiększyć komunikatywność tych tekstów.

Wystąpienia kolejnych referentów dotyczyły podejmowanych przez instytucje publiczne przedsięwzięć polegających na upraszczaniu języka. Referat autorstwa Jarosława Liberka dostarczył informacji o podstawowych założeniach prostej polszczyzny wpisanych w projekt upraszczania języka urzędowego realizowany w Urzędzie Miasta Poznania. Bartłomiej Cieśla w wystąpieniu *Współczesne teksty urzędowe a reguły prostej polszczyzny* scharakteryzował modernizację tekstów powstałych w trzech jednostkach administracji publicznej: urzędzie wojewódzkim, starostwie powiatowym i powiatowym urzędzie pracy. Prelegent ocenił działania podejmowane przez łódzkich urzędników jako dobre i pożądane, przynoszące korzyść zarówno odbiorcy, jak i nadawcy. Justyna Zandberg-Malec z perspektywy praktyka przyjrzała się prostemu językowi w kancelarii prawnej. Zasygnalizowała, że prawnicy cenią zrozumiałość i skuteczność redagowanych pism, chcą pisać w sposób prosty oraz czują potrzebę kontaktów ze specjalistami zajmującymi się współczesną polszczyzną. W tym samym nurcie tematycznym mieści się referat Mikołaja Labijaka: *Postulat zrozumiałości języka prawnego i prawniczego w praktyce sądowej*. Autor, biorąc pod uwagę między innymi model *plain language* i jego granice określone przez wymóg precyzji dwóch języków, pokazał różny stopień realizacji postulatu zrozumiałości w zarządzeniach, orzeczeniach i ich uzasadnieniach oraz pouczeniach adresowanych do stron i uczestników postępowania sądowego.

W odrębną grupę układają się materiały podejmujące zagadnienia związane z oddziaływaniem obcego wzorca na kształtowanie się polskiego dokumentu prawnego, przenikaniem się

1 *Plain language* (prosty język) to sposób organizacji tekstu, który zapewnia obywatelowi (przeciętnemu użytkownikowi polszczyzny) szybki dostęp do zawartych w tekście informacji oraz ich lepsze zrozumienie. Zob. T. Piekot, G. Zarzeczny, E. Moroń, *Standard „plain language” w polskiej sferze publicznej*, [w:] M. Zaśko-Zielińska, K. Kredens (red.), *Lingwistyka kryminalistyczna. Teoria i praktyka*, Wrocław 2019, s. 197–214.

2 *Legal design* jest koncepcją polegającą na stosowaniu zasad projektowania graficznego w prawie, jej celem jest ułatwienie percepcji treści prawnych przez nieprofesjonalistów. Rozwiązania *legal design* koncentrują się na odbiorcy i jego potrzebach i mają mu ułatwić zrozumienie tekstów prawnych i prawniczych. Trzy podstawowe cele *legal design* (za: M. Hogan, *Legal Design, Law By Design*, online: <https://www.lawbydesign.co/legal-design/>, dostęp: 17 grudnia 2020) to: wsparcie wzajemnej komunikacji między prawnikami a użytkownikami języka nieposiadającymi specjalistycznej wiedzy prawnej; stworzenie efektywnego interfejsu dla systemu prawa, bardziej zrozumiałego i wizualnie atrakcyjnego; praca nad społecznym sposobem postrzegania prawa. *Legal design – jak „trudne” zamienić w „proste”?*, *Marketing Prawniczy – portal nowoczesnych prawników i kancelarii*, 05.12.2019 (online: <https://marketingprawniczy.com/2019/12/legal-design-jak-trudne-zamienic-w-proste/>; dostęp: 21 grudnia 2020).

w obrębie tekstu cech różnych stylów, rolę elementów aksjologicznych i perswazyjnych oraz specyfiką użycia wyrażen modalnych i gerundialnych. W tę tematykę wpisuje się wystąpienie Julii Besz: *Compliance*³ i *whistleblowing*⁴ jako nowe zjawisko prawno-językowe w Polsce. Prelegentka zauważyła między innymi, że są to pojęcia nazywające procedury, które dziś jeszcze rzadko pojawiają się w dokumentach, lecz ich popularyzacja nastąpi w naturalny sposób, wynikający z globalizacji zwyczajów handlowych i harmonizacji prawa europejskiego. Agnieszka Słoboda poddała analizie teksty średniowieczne, czyli wielkopolskie rotę sądowe. Biorąc pod uwagę strukturę zapiski sądowej i obecność w niej elementów łacińskich, doszła do wniosku, że istniał wzorzec gatunkowy w języku łacińskim (formularz), wykorzystywany przez pisarzy sądowych do tworzenia rot sądowych w języku polskim. Niejednolitość stylistyczną tekstu jako efekt wykorzystania środków właściwych z jednej strony językowi prawniczemu, z drugiej – odmianie technicznej omówił Piotr Mierzwiński w referacie pt. *Język dokumentów patentowych*. Marzena Kordela zaprezentowała *Ujęcie językowe wartości prawnych w tekście polskiej konstytucji*. Mówiąc o aksjologii z perspektywy teoretyka prawa, nakreśliła perspektywę znamioną dla szkoły prawoznawczej. Językowym środkiem perswazyjnym poświęcił uwagę Wojciech Stelmach, który scharakteryzował je w tekście historycznym zatytułowanym *Postępek prawa czartowskiego przeciw narodowi polskiemu*. Romana Łapa, w wystąpieniu poświęconym predykatom modalnym, wyjaśniła, jaką rolę w badaniach nad ich semantyką odgrywają wprowadzające kolejne zdanie rzeczownikowe wykładniki kwalifikacji normatywnej. Andrzej Moroz wygłosił referat pt. *Gerundialne jednostki tekstu prawnego – problem identyfikacji*. Przywołując w wystąpieniu przykłady konstrukcji gerundialnych oraz zestawiając je i utożsamiając z wyrażeniami terminologicznymi, prelegent wskazał na trudności ich opisu w języku prawnym. Perspektywa uwzględniająca językoznawczy punkt widzenia i specyfikę prawnej odmiany języka charakteryzowała również wystąpienia Małgorzaty Gębki-Wolak oraz Anny Falany-Jafry. W pierwszym z wymienionych referatów, zatytułowanym: *Elektroniczny słownik leksyki prawnej HELP. Prezentacja projektu*, referentka przedstawiła najistotniejsze założenia projektu, który jest kontynuacją badań nad polszczyzną prawną traktowaną jako specjalistyczny wariant ogólnego języka polskiego, pozostający z nim w zróżnicowanych relacjach semantyczno-składniowych. Drugie wystąpienie – *Znamiona przestępstw i wykroczeń jako zbiory rozmyte. Przyczynek do prototypowej kategoryzacji pojęć prawnych* – wpisujące się w badania o charakterze kognitywnym, poświęcone było problematyce kategoryzacji językowych dokonywanych na gruncie tekstów prawnych. Wskazano w nim między innymi,

3 *Compliance* (z ang. *to comply* 'stosować się do czegoś') – zapewnienie zgodności działalności (np. organizacji) z normami, zaleceniami lub stosowanymi praktykami. *Compliance* może też oznaczać sposób organizacji przedsiębiorstwa oraz zespół środków zmierzających do zapewnienia zgodności z przepisami prawa oraz normami o charakterze pozaprawnym. Celem jest zapobieganie utracie reputacji lub stratom finansowym, wiele procedur *compliance* dotyczy działań antykorupcyjnych. Za: W. Paryś, Ł. Napiórkowski, J. Jurasz i in., *Compliance w firmie – poradnik dla małych i średnich przedsiębiorców*, Warszawa 2019 (online: <https://www.parp.gov.pl/storage/publications/pdf/Compliance-w-firmie.pdf>, dostęp: 17 grudnia 2020).

4 *Whistleblowing* – system (procedura) zgłaszania przez obecnych lub byłych członków lub pracowników nieprawidłowości, działań nielegalnych, nieuczciwych lub zakazanych w organizacji (bądź przedsiębiorstwie). Osoba, która ujawnia nieprawidłowości lub zgłasza wątpliwości etyczne dotyczące zachowań, działań czy zjawisk zachodzących w miejscu pracy, to *sygnalista*. Za: M. Klimczak, P. Szymankiewicz, A. Ciastek-Zyska i in., *Sygnalista po polsku – dobre praktyki i rekomendacje wdrożeniowe*, PwC 2017 (online: [sygnalista-po-polsku-poradnik-pwc.pdf](https://www.pwc.pl/sygnalista-po-polsku-poradnik-pwc.pdf), dostęp: 17 grudnia 2020).

że pojęcia prawne mogą mieć charakter zbiorów rozmytych (bez jasno wytyczonych granic). Wykorzystanie narzędzi analizy językoznawczej (filologicznej) w procesie sądowym (w kontekście przygotowywania ekspertyz przez biegłego językoznawcę) było przedmiotem obserwacji Michała Szczyszka w referacie: *Prawne aspekty interpretacji językoznawczej – zakres znaczeniowy leksemu zбоченiec (analiza leģilingwistyczna)*. Aspekt językoznawczy związany z problemem interpretacji przez sąd wybranych, uznanych za obraźliwe, wypowiedzi wyzyskała w swych obserwacjach Alicja Labijak, która wygłosiła referat *Wypowiedź jako czynność sprawcza wykroczenia z art. 141 k.w. – rekonesans badawczy*.

Osobną grupę wystąpień stanowiły referaty uwzględniające szeroko rozumiany aspekt antropologiczny, zarówno w kontekście podmiotowym (człowiek jako nadawca lub odbiorca komunikatów), jak i przedmiotowym (wytwory kultury materialnej i niematerialnej). Zainteresowanie badaczy budziły zjawiska współczesne i historyczne. Marta Wrześniewska-Pietrzak dokonała analizy wybranych aktów prawnych (m.in. Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych) pod kątem występującej w nich leksyki nazywającej osoby z niepełnosprawnością, w tym społeczność G/głuchych. Scharakteryzowała to słownictwo na tle sposobów nazywania i postrzegania własnej społeczności, które wynikają z niejednorodnego postrzegania głuchoty. Dagmara Świerkowska w referacie zatytułowanym *Cytaty i plagiaty. Teksty piosenek i teksty slammerskie w świetle prawa autorskiego. Perspektywa porównawcza* zaprezentowała odmienne koncepcje ujmowania pojęć *plagiat* i *cytat* w świetle przepisów prawnych oraz w wybranych tekstach współczesnej kultury. O wzajemnych interferencjach prawa i onomastyki, obserwowanych w zakresie antroponimii (zmiana imion i nazwisk), toponimii (działalność Komisji Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych) oraz chrematonimii (nazwy produktów a prawna ochrona znaków towarowych) mówiła Magdalena Graf (*Onomastyka i prawo – miejsca wspólne*). Ujęcie historycznojęzykowe reprezentował referat Błażeja Osowskiego pt. *Wykładniki ekwiwalencji leksykalnej w wybranych XVIII-wiecznych inwentarzach dóbr szlacheckich*, poświęcony omówieniu typów i funkcji tekstowych ekwiwalentów leksykalnych w wybranym typie dawnego dokumentu prawnego.

Interdyscyplinarny charakter konferencji potwierdził potrzebę tego typu spotkań naukowych – w poznańskiej konferencji wzięły udział osoby badające rozmaite aspekty współczesnego języka prawa, osadzające swoje dociekania w różnych nurtach teoretyczno-metodologicznych, a wszystkie wystąpienia spotkały się z dużym zainteresowaniem słuchaczy, co potwierdzały także towarzyszące obradom dyskusje. Prezentowane podczas konferencji referaty zostaną opublikowane w 2021 roku w pierwszym numerze „Poznańskich Studiów Polonistycznych. Serii Językoznawczej”.